

д-р Милан Дамјаноски,
доцент по англиска книжевност

Дијалогот со дискурсот на нацијата

во *Портретот на уметникот во младоста* на Џ. Џојс

Клучни зборови: *Дискурсот на нацијата, дијалог, глас, идентитет, Ирска, Џ. Џојс*

1. ВОВЕД

Портретот на уметникот во младоста на Џејмс Џојс, како што укажува З. Анчевски во поговорот на македонското издание е „камен темелник на модернизмот во англиската и светската литература“ (Џојс, 2012: 235). Како што се истакнува понатаму „намерата на Џојс, како што му соопшти на својот издавач, била да напише дело за моралната историја на својата земја и го избрал Даблин како центар на моралната парализа“ (Џојс, 2012:231). Сепак, во овој роман Џојс преку приказната за младоста и созревањето на Стивен Дедалус, заснован на ликот и животот на Џојс, зборува не само за моралната историја на Ирска, туку ја претставува и борбата и кризата на идентитетот низ која поминува ирското општество на крајот од 19 век и почетокот на 20 век, кое е дел од британското општество за кое говоревме во претходниот дел од нашиот труд. Тоа е рамка во која се создава и развива ликот на Стивен Дедалус, но и рамка од која тој сака да излезе. Како што самиот вели на крајот од романот „*Јас сум плод на овој народ и на оваа земја и на овој живот*“, при што би можеле да направиме паралела помеѓу Ирска како место во кое се формира Џојс и романот како рамка во која се развива и обликува ликот на Стивен Дедалус.

2. ОПШТЕСТВЕНИТЕ ДИСКУРСИ ВО РОМАНОТ

Романот е рамка во која Џојс ги инкорпорира сите главни дискурси и идеологии кои го сочинуваат идентитетот на ирското општество: религијата, национализмот, ирското прашање, англискиот јазик и влијанието на англиското општество, класичната култура и образование, како и идеолошките дебати и теории кои се актуелни на крајот од 19 век. Во тој широк спектар на дискурси и идеологии се раѓа, формира и развива гласот на Стивен Дедалус кој го претставува не само гласот на индивидуалниот лик, туку на едно симболичко ниво го претставува и гласот на неговото време. Тој глас се стреми да се исполни и да се искаже, што јасно се потенцира со неговиот одговор на Дејвин каде што вели: *„Ќе се изразам онаков каков што сум“*, за подоцна да дополни *„Ми зборуваш за националност, јазик, религија. Јас ќе се обидам да прелетам преку тие изрази“* (Џојс, 2012:181). Во неговиот последен разговор со својот пријател Кренли ја потенцира својата намера: *„дека нема да служам на тоа во што веќе не верувам, макар се викало мој дом, моја татковина или моја црква: и ќе пробам да се изразам во некој вид на живот или уметност онолку слободно и целосно колку што можам користејќи ги за своја одбрана единствените оружја што можам да си ги дозволам – тишината, прогонството и итрината“* (Џојс, 2012:221).

Гласот на Стивен Дедалус се стреми кон тоа да ја изрази суштината на своето време, да формулира нов израз за уметноста, како што самиот ја искажува својата мисија на крајот од романот *„да ја исковам во ковачницата на својата душа непостоечката сосвест на мојата раса“* (Џојс, 2012:226). Во овој повеќеплански аспект на неговиот стремеж можеме да ја препознаеме мултидимензионалноста на проблемите кои Џојс сака да ги реши во својот роман. Романот во исто време е завршна точка во која се сумираат и преиспитуваат главните идентитетски аспекти кои ја сочинуваат рамката на ирското општество во дадениот период, но и почетна точка за формулирање, обликување и изразување на гласот на новото време, на новото општество во настанување

За да се изрази и конституира тој нов глас и идентитет потребна е нова форма, нов израз и нов стил, но тоа е невозможно без тргнување од веќе воспоставената традиција. Кај Џојс таа постапка не се сведува само на обновување на изразот и идентитетот на ирското општество, како и негово понатамошно диференцирање од доминантното британско општество. Конечно, таа улога ќе ја одиграат и спроведат неговите сограѓани од Ирската преродба, додека пак Џојс со своето творештво има за цел да придонесе кон преобмислувањето на изразот не само на својата раса, но и на поширокото опкружување, т. е. на западната култура, проект кој ќе прерасне во највлијателниот уметнички и книжевен правец во првата половина на 20 век – модернизмот.

Сепак, во рамките на нашиот труд, ќе се посветиме само на анализата на дијалогот со еден од клучните дискурси кои го сочинуваат ирскиот идентитет, а тоа е дискурсот на нацијата и неговото влијание во развојот на уникатниот глас на Стивен Дедалус, а преку него и на гласот и книжевниот стил на Џејмс Џојс.

3. ДИЈАЛОГОТ КАКО КЛУЧНА НАРАТИВНА ПОСТАПКА

Дијалогот е основниот принцип и модус на структурната организација на романот, но и една од главните наративни постапки. Најголемиот дел од идеите се пренесуваат и разработуваат во разговор или дијалог помеѓу ликовите, при што сите разговори се пренесуваат преку нарацијата на Стивен Дедалус. Со тоа што овој процес го следиме преку субјективниот поглед на главниот лик, тој се лоцира како централна точка на тој процес, како и централен извор на генерирање на значењата на романот. Меѓутоа, Џојс укажува и на динамичноста и еволутивноста на идентитетскиот процес преку фактот што со тоа што ни го прикажува раѓањето на гласот и идентитетот на Дедалус уште од самиот почеток, од неговите први сеќавања и импресии, па сè до неговото созревање и започнување на нов живот. Тој глас во ниту еден момент не се наоѓа во вакуум, туку цело време е опкружен од другите гласови кои до одреден степен го одредуваат и го насочуваат, но само до моментот кога тој сфаќа дека го ограничуваат. Во тие моменти доаѓа до сократовскиот дијалог помеѓу нив, во кој Стивен постепено ги разоткрива нивните ограничувања и

затскриени пориви за доминација. Преку тој сократовски дијалог е одразен процесот на нивната семантизација и деавтоматизација, при што Џојс често ги користи пародијата и гротеската за да ги разоткрие нивните есенцијалистички тенденции.

4. ДИСКУРСОТ НА НАЦИЈАТА

Дискурсот на нацијата е еден од клучните дискурси и идеологии за градење и развојот на идентитетот на Стивен Дедалус. Тој е изразен преку присуството на ирската историја и култура, но и преку дебатите за ирската политика и борба за независност. Џојс користи два различни пристапи за вметнување на овој дискурс во рамките на структурата на романот, кој ние би ги нарекле иконишно-симболичен и дијалошки. Историската рамка во која се одвива овој процес ја гради на синхронско и дијахронско ниво. На синхронско ниво, тој се фокусира на животот и опкружувањето на Стивен Дедалус во разните општествени институции во кои се наоѓа, но и на градот Даблин кој сепак ќе игра поголема семиотичка и структурна улога во подоцнежните дела на Џојс. Во синхронското ниво на приказот на ирското општество многу важна и активна улога играат дискусиите за ирската политика, особено за поделбите во движењето по неверството на Парнел, кои се пресудни за восприемање и интегрирање на ирското прашање во неговиот светоглед. Бидејќи во периодот кога се случува романот тоа е едно од најгорливите прашања во ирското општество, Џојс го претставува и гради преку најактивната и најдинамичната прозна постапка, дијалогот. Дијалогот овозможува и полесно инкорпорирање на повеќе различни гласови што е податно за илустрирање на дебатите во ирската политика која ја красат поделби и разногласије. Таа дебата во романот е прикажана два пати. Во првиот случај, за време на божиќната вечера кога Стивен е сеуште мал и пасивен слушател, додека подоцна во разговорот на универзитетот со Дејвин, тој е веќе возрасен, со оформен идентитет и свој глас што му овозможува да биде активен учесник во дебатата. Во нашата анализа на аспектот на инкорпорирање на ирската политика ќе се задржиме на овие две сцени, при што ќе посветиме внимание на развојот на субјективниот глас на Стивен во однос на влијанијата на надворешните гласови.

Како што напоменавме, Џојс успешно и суптилно ја гради и дијахрониската, историската рамка од која произлегува и се движи Стивен Дедалус. За разлика од пристапот на доминантните реалистични романи во 19 век, историската основа не ја гради со долги посебни историски пасажи, кои се независни од основната наративна линија на романот. Бидејќи главната наративна линија произлегува од субјективната перспектива на главниот лик, стилската структура на романот не го дозволува тоа, туку историјата ја перципираме фрагментирано, речиси во форма на слики и детали кои влегуваат во погледот на Стивен. Тој е опкружен од историјата насекаде, почнувајќи од домот, преку училиштето и универзитетот, па сè до градот Даблин. Објектите и зградите во романот се потопени во историја, при што Џојс при нивниот избор се грижи тие да претставуваат скриени, но и очигледни референци на ирското минато. Историјата исто така е предадена преку фрагменти на текстови, кои претставуваат интертекстуална врска со хипотекстовите на историјата. Тие ја имаат улогата да бидат „симболи на културата“, како што ги нарекува Лотман, кои претставуваат „механизам на културно (ние би додаде и историско м.з.) паметење.“ Понатаму тој вели дека симболот е „посредник помеѓу синхронијата на текстот и паметењето на културата“ (Лотман, 2005:172). Заради богатството на историјата на Ирска и стилот на Џојс кој повеќе е заснован на текот на свеста на главниот лик отколку на детално репрезентирање на надворешната реалност, историјата и единствено може да се појавува во фрагментиран облик, при што поголем акцент се става на сликовитоста на нејзините референти. Како што свеста на Стивен се гради во форма на мозаик на различните општествени, идеолошки и животни елементи, така и историската рамка се гради фрагмент по фрагмент.

Еден од начините на кој ја добива и восприема историјата е преку објектите околу него, без разлика дали се тие четките на Данте или замокот Клонгоуз. Сите тие се натопени во историја, а значењата излегуваат од нив кога Стивен ќе стапи во контакт со нив. Неговата прва средба со ирската историја е замокот на чија површина тоа оставило трага во форма на дупка од куршуми. Тие се како зборови стиснати на печатената хартија, алузија која и Стивен ја навестува: „*Беше убаво и топло кога ги гледаше светлата во замокот. Како во*

книга.“ (Цојс, 2012:12) Оваа алузија е показател на фактот дека Стивен идеите за историјата, но и перцепцијата на реалноста во најголем дел ги влече од книжевни и текстуални извори. Сите историски референци се хипертекстови кон одреден важен дел од ирската историја, така што кај сите се истакнува икониичната функција. Тие се дел од портретот на Ирска, едно од огледалата во кои се огледува младиот Стивен. Градот Даблин, особено во вториот дел од романот, претставува палимпсест од кој се насираат и се читаат делови од ирската историја, како што се спомениците на ирскиот херој Вулф Тон или споменикот на националниот ирски поет. Зградата на Даблинскиот универзитет ги повикува духовите на Бак Иган и Бернчепел Вејли, двајца корумпирани политичари од минатото.

Еден важен извор на историска меморија е неговото семејство, кое преку приказните и сеќавањата на членовите на семејството претставува силна врска со ирската историја и традиција. Преку сеќавањата на Сајмон Дедалус за студирањето на татко му во Клонгоуз колеџ, на пример, Стивен се поврзува со една од клучните личности на ирската политика во првата половина на 19 век Даниел О'Конор кој се бореше за еманципација на католиците во Ирска. Преку нивните разговори на божиќната вечера се здобиваме со информации за судбината на Парнел и поделбите поврзани со неговиот пад тоа во ирското општество. Семејството како извор и врска на традицијата игра истакната и силна улога сè до моментот на созревање на Стивен, т.е. неговите универзитетски години кога тој самостојно се запознава и просудува за ирската историја и политика.

Втор важен извор е училиштето и книжевноста, тие се неодвоиво поврзани со дискурсот на англиската историја и книжевност. Боите на четките на Данте веднаш се доведени во контраст со жолтата и црвената роза на Јорк и Ланкастер кои ги носат ученичките тимови во Клонгоуз. Ирската народна песна е сопоставена со поезијата на Шели и прозата на Кардинал Њуман. Историјата на Ирска е сопоставена и неповратно врзана со историјата на Англија како нејзин освојувач. Дури и еден од моментите на епифанија, по проповедта за пеколот доаѓа за време на часот по англиски јазик.

„Часот по англиски јазик започна со предавање за историјата. Кралеви, великодостојници, интригантни владици минуваа покрај неа како неми призраци со превези од имиња. Сите умрени: сите минале низ страшниот суд. Што ќе му е на човек целиот свет ако ја загуби душата?“ (Џојс, 2012:112)

Англискиот јазик, книжевност и историја е неизбежен дел од рамката на ирското општество, како и филтер низ кој мора да помине идентитетот на Стивен Дедалус. Еден од парадоксите на ирското општество е што е присилено заради долгогодишната окупација и влијание на англиската култура, да го изразува и дефинира својот идентитет низ туѓ јазик, зад кој се кријат и пробиваат суштинските елементи на ирската култура, слично на процесот низ кој мора да мине и гласот на Стивен. Како што посочува Шејмус Дин „Ирска е влезена во доменот на Велика Британија, но никогаш вистински не стана дел од неа; јазикот на усвојувачот беше усвоен, но неговата култура никогаш не беше асимилирана“ (Attridge, 2004:40). Двојството на ирската култура и јазик е една од доминантните теми во творештвото на Џојс, кое претставува постојан обид да се најде начин како да се надминат двојните ограничувања на јазикот – неговата текстуална отуѓеност од реалноста, но и природата на туѓиот јазик (англискиот) наметнат на ирското општество. Овој нерешлив парадокс, кој не успеа да се надмине со обновата на келтскиот јазик, најдобро е илустрирано со записите од дневникот за 13 и 14 април:

„13 април „Веќе долго време ми стои во мислите оној левак (?) Го проверив во речник и видов дека е англиски збор, и тоа добар стар секојдневен англиски.“

14 април „Дон Алфонс Малренон итотуку се врати од западна Ирска...ни раскажуваше дека сретнал еден старец во некоја планинска кука....Зборувал ирски. И Малренон зборувал ирски. Потоа старецот и Малренон зборувале англиски.“ (Џојс, 2012: 225)

Секој дијалот поврзан со ирскиот идентитет неодминливо се навраќа на англискиот јазик како во 19 век, така и во 20 век во кој твори Џејмс Џојс.

Англискиот јазик и култура ја имаат двојната улога на медиум, но и на јазична интерференција која секогаш се јавува од позадина и е присутна.

Дискурсот на нацијата или ирската политика и култура, што во 19 век беше речиси синонимно, е претставен дијалогски, при што различните аспекти на кои се надополнува или се спротивставува се персонифицирани и се во одредени ликови во романот, со што им се материјализира нивниот глас. На тој начин, тие се пренесуваат од некогаш ефемерниот и минлив свет на политичките борби во безвременниот свет на книжевноста, т.е. од синхрониската хоризонтала тие се пренесуваат во дијахрониската вертикала, со тоа се овозможува да се вклопат во долгорочниот колективен идентитет. Двете сцени (божиќната вечера и разговорот со Дејвин) од романот каде најистакнато доаѓа до израз дебатата за националното прашање претставуваат два еквивалентни настани кои се наоѓаат на двата краја од развојот на ликот на Стивен Дедалус. Во времето на божиќната вечер, тој е сеуште мало дете при што како што напоменавме, таа вечер метафорично го преставува неговиот влез во светот на возрасните. Спротивно на тоа, разговорите со Дејвин се случуваат на крајот од романот, кога Стивен е веќе зрела и формирана личност со свој глас. Дополнителен контраст на двете сцени се јавува со тоа што во првата сцена Стивен е само пасивен, додека во втората тој е активен учесник. За време на семејната вечера дискурсот на нацијата е поткрепен од авторитетот на институцијата на семејството, додека во универзитетскиот разговор Стивен е тој што е носител на авторитет или пак, во најмала рака, разговара на исто рамниште со својот врсник. Неговото семејство е отелотворување на традиционалната ирска политика од 19 век, додека Дејвин е олицетворение на Ирската преродба и движењата кои се јавуваат на крајот од 19 век, како фенијанците и слично.

Во сцената на божиќната вечер дијалогот или подобро речено дебатата се води помеѓу таткото, Сајмон Дедалус и г-динот Кејси од една страна, и дадијарката Данте од другата страна. Иако на почетокот тие споделуваат заеднички ставови и се дел од истата заедница, што е симболизирано преку седењето заеднички на семејната софра, но и со споделувањето на заеднички политички идеали. За Г-дин Кејси дознаваме дека *„беше за Ирска и за Парнел*

исто и татко му исто и Данте. Една вечер таа на шеталиштето удри еден господин по глава со чадорот зашто ја симнал шапката кога оркестарот на крајот почна да ја свири Божје чувај ни ја кралицата“ (Џојс, 2012:35/6). Тие сите ја споделуваат љубовта кон својата родна Ирска и омразата кон окупаторот Англија и нејзините институции. Заедничка е вербата и преданоста кон најомилениот ирски политичар и водач Парнел кој е главната надеж за автономија на Ирска, која во тоа време е подржана дури и од лидерот на Либералите и премиер на Обединетото Кралство, Гледстон. Но, неговата афера со жената на неговиот пријател и осудата на конзервативната Католичка црква која има пресудно влијание и авторитет во сите сфери на животот во Ирска доведува до крај на неговата кариера, но и до расцеп во ирската политика и општество. Тој расцеп е впечатливо прикажан со кавгата која се случува на трpezата меѓу двете страни, при што трpezата ја има улогата на симболичниот Бахтиновски плоштад каде што се соочуваат разните гласови во општеството. Сајмон Дедалус и г-дин Кејси ја претставуваат револуционерната борба каја како централен дискурс ја има нацијата, додека пак Данте ја претставува конзервативната струја чија главна институција е Католичката црква со својот конзервативен и ригиден религиозен дискурс. Кејси и Данте се две крајности кои се спремни да се жртвуваат за каузите во кои веруваат: Кејси служел затворска казна, а Данте е поранешна калуѓерка. Сајмон Дедалус ја претставува средината: посветен католик кој ја подржува борбата за еманципација и ослободување, т.е. тој е синегдоха за средната класа во ирското општество, ниту пролетер, ниту припадник на англо-ирската аристократија или клер.

Нивната дебата е рамка преку која Стивен, но и читателот може да се запознае со главните ликови и настани од тогашниот период како Парнел, бискупите, Актот на унијата, католичката еманципација од 1829 год., Фенијското движење, Теренс Белоу Мекланус и Младоирското востание од 1868 година, како и се разбира смртта на Парнел. Оваа дискусија дава можност да бидат оживеани и да им се даде глас на сите ликови и носители кои претходно му беа прикажани или се јавуваа во свеста на Стивен како иконично симболични слики. Пример за тоа се боите на четките на Данте, духот во замокот Клонгоуз или сцената кога доаѓа веста за смртта на Парнел ноќта во

пристаништето. Овие слики преку нивното материјализирање во гласовите на учесниците на дијалогот стануваат текстуализиран и вокализиран дискурс кој Стивен го восприема и вклопува во својата идентитетска рамка. Постапката што не дозволува тие да станат целосно догматски и авторитативни во неговата свест е нивното демистифицирање и до одреден степен разобличување преку елементот на гротеска кој е присутен. Наместо мирен, цивилизиран и академски дискурс, емоциите победуваат и дијалогот се претвара во караница со меѓусебни обвинувања и заземање на радикални позиции. Сајмон Дедалус ја нарекува Ирска „*несреќна раса инфизирана со свештеници*“, а Кејси извикува дека „*не ни треба бог во Ирска*“, што е премногу дури и за татко му на Стивен. Данте од друга страна го брани свештенството како „*зениците на божјото око*“ и „*вистински пријатели на Ирска*“ давајќи му предимство на авторитетот на црквата над тој на нацијата, што е и став на католичката црква. Данте сепак го радикализира својот став до граница да ги нарече предавници и ѓаволи и да ја напушти собата, за на тој начин ритуално да го прикаже расцепот кој се јавува во ирското општество. Врвот на гротеската е приказната која е еден вид басновиден пандан на караницата во домот, а тоа е приказната за кавгата на еден митинг помеѓу Кејси и една стара жена која завршува со богохулно и скандалозно плукање на жената.

Оваа немила и донекаде гротескна расправа во домот на Стивен има неколку функции: да ја илустрира состојбата во ирската политика и општество, да му овозможи на Стивен да ги восприеме и вклопи во својот идентитет, но и да ги преиспита и оспори. Тоа е неопходно за да може во подоцнежната фаза од неговото созревање да ги надмине со што ќе се ослободи простор и енергија за развој на неговиот самостоен глас. Двете важни личности во неговиот живот, татко му и Данте, се доведени во прашање како неспорни авторитети: „*Бидејќи Данте мора да има право. Арно ама, го имале чуено и татка си како вели дека Данте е разгалена калуѓерка ... Можеби затоа беше толку строга кон Парнел*“. (Џојс, 2012: 34). Ова деконструирање на ликот на Данте пак му помага да согледа дека нејзиното спротивставување на неговата љубов кон протестанката Ајлин е неправедно и лицемерно, со што се воведува уште еден важен аспект од ирското општество: конфликтот помеѓу католиците и протестантите. Падот на авторитетот на татко му е илустриран со неговата

солза за Парнел на крајот на кавгата кога „*липа гласно и огорчено*“ (Џојс, 2012:38). Стивен е вџашен, бидејќи таквото однесување, како што претходно укажавме, обично се поврзува со слабост и со женската природа, што во едно патријархално општество означува губење на машкоста, т.е. авторитетот.

Вториот разговор се случува за време на неговите универзитетски студии со неговиот вреник Дејвин. Фарноли и Гилеспи го карактеризираат како „националист, од рурална Ирска, посветен католик и сексуално невин младич, кој е поларен опозит на Стивен“ (Fagnoli, Gillespie, 2006:145). Тој се обидува да го привлече и врбува Стивен кон ирското национално движење, но авторитетот на дискурсот на нацијата нема веќе такво влијание врз Стивен како во помладите денови. Дејвин е отелотворение на новата генерација ирски националисти, пораснат и целосно посветен на новиот ирски идентитет:

„Неговата дадијарка го имаше научено ирски и ја имаше обликувано неговата проста имагинација според матните светлини на ирскиот мит ... кон кој се однесуваше како кон римо – католичката црква, како тапоглав верен слуга.“ (Џојс, 2012:161).

Ирскиот јазик и мит е религијата на оваа нова генерација, посветена на обновувањето на старите келтски обичаи, спортови и јазик. Тој е заколнат непријател „*против секоја мисла или чувство што потекнуваше од Англија или од англиската култура*“, при што сам себе се опишува со зборовите „*јас сум ирски националист, прво и пред сè*“ (Џојс, 2012:180). Дејвин е целосно внурнат во новиот дискурс на нацијата со кој се идентификува, како што Стивен се обидуваше да биде кога ги повторуваше зборовите и делата на татко му. Меѓутоа, сега постои преголем јаз помеѓу него и овој дискурс, при што нивниот дијалог е само паралелно искажување на аргументи, без да има можност за постигнување согласност или компромис. Стивен Дедалус веќе го има презрено и надминато дискурсот на нацијата така што во него не гледа никаков авторитет. Дејвин за него е „*питома гуска*“, а ирското движење е неуспешен проект. Тој им се потсмева и го прашува „*кога ќе го крене следното востание вооружани со палките за хокеј*“. Тој ги обвинува за предавство и ги смета за виновни за неуспесите на ирскиот народ: „*немало ниту еден искрен и чесен човек .... а да не сте го напуштиле за некој друг*

(Џојс, 2012:181) Овој пат неговата осуда преминува во гротеска која го шокира младиот и наивен Дејвин. Тој ја нарекува Ирска старата маторица што си ги јаде прасињата што го означува неговото конечно надминување и прекин со дискурсот на нацијата како легитимен израз на неговиот идентитет. Мотивот на изневера и разочарување е еден од главните движечки сили на развојот на Стивен, но кој наоѓа свои корени во психологијата и траумите на ирската историја. Шејмус Дин тврди дека традиционалната неверност на Ирска кон своите водачи е затоа што “ги има протерано своите духовни креатори и нема ‘душа’, нема начин на бивстување во која верноста е суштествена категорија, Наместо својата вистинска душа, таа се има предадено на авторитетот на Црквата, странска институција која функционира како политички систем замаскиран како духовен систем.“ (Attridge, 2002:40). Тој мотив на изневера се повторува во односот на Стивен со сите главни дискурси во романот, меѓу кои, како што гледаме, е и дискурсот на нацијата.

Во последниот дел, во извадоците од неговиот дневник тој ги спојува двата претставника, двата гласа на стариот и новиот ирски национализам, татко му и Дејвин во ист пасус. Но, овој пат нема простор за конфликт, но ниту за дијалог бидејќи Стивен веќе ги има надминато мрежите кои може нацијата да му ги постави.

5. ЗАКЛУЧОК

Во рамките на *Портретот на уметникот во младоста* е претставен процесот на раѓање, развој и созревање на гласот и идентитетот на Стивен. Како што Бахтин тврди, ние како субјекти се формираме во јазикот и речта. Меѓутоа, ние не сме пасивни приматели на структурите, значењата и односите кои се доминантни во општествата, туку сме и активни чинители кои можат да влијаат и придонесат за нивна промена и приспособување на новите околности.

Џојс ја овозможува рамката за неговата еволуција со тоа што Стивен во романот е опкружен и врз него влијаат гласовите на главните општествени дискурси. Стивен е активен учесник во овој процес, бидејќи тој е во постојан дијалог со овие дискурси. Тој стапува во интеракција со различните дискурси,

ги осознава и ги освојува, но со тоа восприемање во исто време и ги оспорува и преиспитува, пред да ги надмине како ограничувачки и догматични. Во рамиките на нашиот труд, се надеваме дека успеавме да го прикажеме овој процес преку анализата на дијалогот на Стивен Дедалус со дискурсот на нацијата.

Користена литература:

- Attridge, Derek. (2004). *The Cambridge Companion to James Joyce*.
Cambridge: Cambridge University Press
- Fargnoli, Nicholas, Gillespie, Michael Patrick. (2006) *Critical Companion to James Joyce- A Literary Companion to His Life And Works*. New York: Facts on File, 2006
- Иглтон, Тери. (2005). *Идеологија*. Скопје: Темплум
- Лотман, М. Јуриј. (2005). *Структурата на уметничкиот текст*. Скопје: Македонска реч,
- Лотман, М. Јуриј. (2004). *Семиосфера*. Нови Сад: Светови
- Џојс, Џејмс. (2012) *Портретот на уметникот во младоста*. Скопје: Конгресен сервисен центар

Milan Damjanoski, PhD

**Dialogue with the Discourse of the Nation in
the *Portrait of the Artist as a Young Man* by J. Joyce**

The Portrait of the Artist as a Young Man by James Joyce is a novel which incorporates all the main discourses and ideologies that have contributed to the establishment of the modern Irish identity, such as: religion, language, family, politics, tradition. However, it is also a forum in which all these different discourses engage in a dialogue and give birth to the voice and identity of its main character, Stephen Dedalus. Through the dialogue with these different discourses, he incorporates, but also deconstructs and outgrows them, on his path to forge a new and distinct voice, that of the age of Modernism. However, in our paper we have focused on a brief analysis of his dialogue with the discourse of the nation in order to illustrate this productive narrative process, which has made this novel one of the most important works of 20th century English literature

Key words: *Discourse of the nation, dialogue, voice, identity, Ireland, J. Joyce*